

A SZEGVÁR-SÁPOLDALI 7. SZÁZADI SÍRCSOPORT GYÖNGYLELETEI

PÁSZTOR ADRIEN*

A tanulmány a szegvár-sápoldali sírcsoport öt sírjának egymástól eltérő stílusú gyöngyviselését mutatja be. Az adatbázisba felvett és rendszerezett 32 db gyöngy tipokronológiai elemzése és az egymástól eltérő technológiával készült gyöngysorok ismertetése egy 7. század közepe táján megfigyelhető gyöngyviselés divat- és korszakváltásának néhány jellegzetességére világít rá.

Kulcsszavak: *avar, antik, gyöngysorok, gyöngytypusok*

This study discusses five different bead fashions as observed in five graves uncovered at Szegvár-Sápoldal. The typochronological analysis of the thirty-two beads recorded and classified in the database and the description of the necklaces strung of beads made using different techniques sheds light on certain distinctive traits of the fashion of how beads were worn and the changes in that fashion in the mid-7th century.

Keywords: *plain, appliqué-decorated, glass and carnelian beads, short bead strand, Avar, antique*

Szegvár-Sápoldalon (Csongrád megye, Szentesi járás), a Kórogy folyó partján az 1952 májusában előkerült¹ rangos előkelő fegyveres lovas fülkesírja melletti területen 1986-ban Lőrinczy Gábor végzett hitelesítő ásatást, amelynek során az 1. sír közelében további kilenc temetkezés feltárására került sor.² Az eltemetettek közül öt (1., 2., 3., 5. és 7.) sír tartalmazott gyöngyöt vagy egymástól eltérő összetételű gyöngysorokat (1. táblázat).

A szegvár-sápoldali gyöngyök csoportosítása, tipológiai rendszere³

A vizsgált öt sápoldali temetkezés 32 db gyöngynek többsége: 31 db (96,9%) üvegből készült,

amelyek részben áttetsző (8 db) vagy fényát-eresztő (7 db), részben pedig opak (16 db) anyagúak. Az áttetsző monokróm formák közül a dinnyemag alakúak fűzőfuratába bronzcsövecskéket helyeztek el (2. és 3. sír: 2 és 3 db).⁴ A rövid gyöngynyakláncokon csak egyetlen drágakőpéldány található (2. sír), amely egy nyújtott hatszög átmetszetű, lecsiszolt szélű, hosszú hasáb alakúra formált karneolgyöngy.

A vizsgált öt sír gyöngyei alapformájuk szerint hat fő típusba (I., II., III., V., X., XI.) (2. táblázat), ezeken belül típusokba (11) és típusváltozatokba (20) sorolhatók (1. táblázat).

A sápoldali üvegyöngyök díszítettségük szerint két csoportba sorolhatók: 1) díszítetlen felületűek; 2) rátétdíszesek.⁵

* A kézirat beérkezett: 2018. március 19.

* Pásztor Adrien; e-mail: adrien0318@gmail.com

¹ BÓNA 1979; BÓNA 1980.

² BÓNA-LŐRINCZY 2002, 344–345.

³ A gyöngytypusok egy korábban kidolgozott rendszer és módszer szerint adatbázisba lettek rendezve: PÁSZTOR 1995, 1996b, 1997.

⁴ A sápoldali 3. sírban még néhány világoszöld színű, nagyméretű dinnyemag alakú üvegyöngy apróbb töredékei mellett szórványként világossárga színű lapított gömb alakú opak üvegyöngyök maradványai is előkerültek.

⁵ Gyöngyök leírása: LŐRINCZY 2018.

1. táblázat. A szegvár-sápadali avar kori sírcsoport gyöngyleletei
 Table 1. The beads from the Avar-period burials uncovered at Szegvár-Sápadal

ID. No.	Sír	Gyöngy				Anyag vizsgálat/kód	Irodalom
		sor-szám	kép	leírás	főtípus		
794	1.	1.		lapított gömb alakú, köles méretű	I.		BÓNA 1979, 3–32, 2. kép 2–3. között; BÓNA 1980, 31–95; GARAM 1992, 139–140, 187–197; Taf.15–25; LŐRINCZY 1994, 325, 32. jegyzet, 328; SOMOGYI 1995; PÁSZTOR 1996, 2. kép 1.
767		1.		gömb alakú, köles méretű	I.		PÁSZTOR 1996, 2. kép 2.
768		2.		karneol: lecsiszolt szélű, nyújtott hatszög átmetszetű, hosszú hasáb alakú	K: X.		PÁSZTOR 1996, 2. kép 19.
769		3.		négyszög átmetszetű, lecsapott sarkú, hosszú hasáb	X.	S–9	PÁSZTOR 1996, 2. kép 18; FŐRIZS et al. https://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/geo/avar/avar3.html : 18. ábra; FŐRIZS et al. 2000b, 322, 326, 4. t; FŐRIZS et al. 2001, 72, 74., 1. t.
770		4.		lapított gömb	I.		
771	2.	5.		kétszeresen összetett, lapított gömb	I.		PÁSZTOR 1996, 2. kép 7.
772		6.		dinnyemag/nagyalakú bronzcsövecskevel	XI.		
773		7.		dinnyemag/nagyalakú töredék bronzcsövecskevel	XI.	S–8	FŐRIZS et al. 2000b 322, 326; 4. t.
774		8.		háromszorosan összetett, lapított gömb alakú	I.		PÁSZTOR 1996, 2. kép 8.; PÁSZTOR 2012, 479; PÁSZTOR 2014, 292.

775	2.	9.		lapított gömb	I.	S-6	PÁSZTOR 1996, 2. kép 6; FÖRIZS et al. https://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/geo/avar/avar3.html , 18. ábra; FÖRIZS et al. 2000b 322, 326, 4. t.
776		10.		háromszorosan összetett, lapított gömb alakú	I.		PÁSZTOR 1996, 2. kép 9; PÁSZTOR 2008, 317; PÁSZTOR 2012, 479.
777	3.	1.		korong	III.		PÁSZTOR 1996, 2. kép 3.
778		2.		kétszeresen összetett, lapított gömb	I.		
779		3.		lapított gömb	I.	S-10a	PÁSZTOR 1996, 2. kép 16; FÖRIZS et al. https://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/geo/avar/avar4.html , 18. ábra; FÖRIZS et al. 2000b 322, 326; 4. t.; NAGY et al. 2010, 6. t.
780		3.	4.		gyűrű	I.	
781	5.			lapított gömb	I.		
782	6.			gömb	I.		
783	7.			gyűrű	I.		
784	8.			lapított gömb	I.		PÁSZTOR 1996, 2. kép 5.

ID. No.	Sír	Gyöngy					Anyag vizsgálat/kód	Irodalom
		sor- szám	kép	leírás	főtípus			
785		9.		dinnyemag/nagyalakú bronz- csövecskevel	XI.	S-3	PÁSZTOR 1996, 2. kép 20.; VIDA-VÖLLING 2000, 86 és 631. lj.; FÓRIZS et al. 2001, 51; 2. t.; PÁSZTOR 2008, 317.; Tab. 2.; BALOGH-PÁSZTOR 2015, 615 (tévesen hivatkozva mint 2. sír).	
2791		10.		dinnyemag/nagyalakú töredék, bronzcsövecskevel	XI.	S-5	FÓRIZS et al. 2001, 51; 2. t.	
2792	3.	11.		dinnyemag/nagyalakú töredék, bronzcsövecskevel	XI.			
21110		12.		rövid bikónikus	V.			
21111		13.		nyújtott hatszög átmetsetű, lecsapott szélű, hosszú hasáb	IX.			
786		1.		lapított gömb	I.		SOMOGYI 1997, 85-87; STADLER 2005, Taf.104.; LÓRINCZY 1987a, b; LÓRINCZY 1994, 328; PÁSZTOR 1996, 2. kép 13.	
787	5.	2.		lapított gömb	I.		SOMOGYI 1997, 85-87; STADLER 2005, Taf.104.; LÓRINCZY 1987a, b; LÓRINCZY 1994, 328; PÁSZTOR 1996, 2. kép 10.	
788		3.		lapított gömb	I.		SOMOGYI 1997, 85-87; LÓRINCZY 1987a, b; LÓRINCZY 1994, 328; PÁSZTOR 1996, 2. kép 15.; STADLER 2005, Taf. 104.; PÁSZTOR 2015, 146-147, 244.lj.; PÁSZTOR 2017, 137, 244.lj.	

789	5.	4.		lapított gömb	I.		SOMOGYI 1997, 85–87; LÖRINCZY 1987a, b; LÖRINCZY 1994, 328; PÁSZTOR 1996, 2. kép; STADLER 2005, Taf. 104.
790		1.		rövid henger	III.		PÁSZTOR 1996, 2. kép 16.; FÖRIZS et al. https://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/geo/avar/avar1.html , 6. á. 2.
791		2.		rövid henger	III.	S–10b	PÁSZTOR 1996, 2. kép 17; FÖRIZS et al. 1999, 89; 6. ábra 1; 1–2. t.; 93–94, 100–101; FÖRIZS et al. https://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/geo/avar/avar1.html , 6. á. 1.; 1–2. t.; FÖRIZS et al. 2000b 322, 326, 4. t.; FÖRIZS et al. 2001, 72, 74, 1. t.; NAGY et al. 2010, 6. t.
792	7.	3.		lapított gömb	I.	S–10d	PÁSZTOR 1996, 2. kép; FÖRIZS et al. 1999, 90, 6. ábra 3; 1–2. t.; 93–94, 100–101; FÖRIZS et al. https://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/geo/avar/avar1.html , 6. á. 3; 1–2. t.; 12. ábra; FÖRIZS et al. 2000a 149, 161, 5. kép; 9. kép; 12. kép; PÁSZTOR 2010, 522–523 és 194. lj.; PÁSZTOR 2011, 236, 8. lj.
793		4.		lapított gömb	I.	S–10c	PÁSZTOR 1996, 2. kép 14; FÖRIZS et al. 1999, 90; 6. ábra 4; 1–2. t.; 93–94, 100–101; FÖRIZS et al. https://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/geo/avar/avar1.html , 6. á. 4; 1–2. t.; 8. ábra; FÖRIZS et al. 2000a 149; 1. t.; 4. kép; 6. kép 2, 6; 7. kép 3–4, 12–13. kép; FÖRIZS et al. 2000b 322, 4. t.; 5. kép 4–5; 332; FÖRIZS et al. 2001, 72, 74, 1. t.

2. táblázat. A szegvár-sápoldali avar kori sírcsoport adatbázisba felvett gyöngyleletei főtípus és százalékos megoszlásban

Table 2. The main types and percentage distribution of the beads from the Avar-period burials uncovered at Szegvár-Sápoldal

	I. Gömbfélék	III. Hengeresek	V. Kúpfélék	IX. Leccszolt szélű és lecsapott sarkú hasáb formák	X. Lecsapott sarkú hasáb alakúak	XI. Dimnyemag alakúak	Összes (db)	%
Üveg	X						20	62,50
		X					3	9,38
			X				1	3,13
				X			1	3,13
					X		1	3,13
						X	5	15,60
Karneol				X			1	3,13
Összes							32	100,00

A szegvár-sápoldali gyöngyök, gyöngyosorok csoportosítása, kronológiai besorolásuk

A sápoldali temető halotti gyöngyviselőinek jellegzetessége, hogy az elhunytakat rövid gyöngyosorokkal, illetve egy esetben egyetlen gyöngyszem nyaktájékra tételével díszítették fel. A nyakláncokat kis vaskarikával,⁶ illetve láncszerűen egymásba fűzött vaskarikákkal kötötték össze.⁷

Egy gyöngyszem viselethez adása

Az 1. férfisírban feltárt apró méretű opak gyöngy előkerülési körülményeit Bóna István ismerteti tanulmányában.⁸ A kora avar kori előkelő és gazdagabb fegyveres férfisírokban talált 1–3 szem gyöngy halotti mellékletadása kapcsán – Kovrig Ilona korábbi megfigyeléseit elfogadva⁹ – arra a megállapításra jutott, hogy a néhány gyöngy csak az eltemetéskor kerülhetett a halottra.¹⁰ Véleménye szerint számos Kárpát-medencei és velük egykorú ázsiai temetkezésben megfigyelt kevés gyöngyszem adása olyan rituális szokás,

amelynek során az apró ékszereket útravalónak-búcsúztatónak helyezték a halott mellé.¹¹

Az avar kori gyöngyviselőre általánosan jellemző, hogy egyes temetkezésekben – az elhunyt életkorától, nemétől és társadalmi helyzetétől függetlenül – megtalálható ez a viseleti szokás,¹² és nem lehet mindig egyértelműen eldönteni, hogy az 1–2–3 db gyöngyöt ékszerként vagy pedig babonás hiedelem szerint, bajelhárítás céljából helyezték el a halott nyaki csigolyáinak tájékára vagy tarsolyába/tarsolyára. Az avar kori gyöngyviselő kutatásának újabb eredményei is megerősítik, hogy a kisszámú gyöngy viselete nem köthető sem egy adott színhez, sem pedig konkrét formához.¹³

Az egyik oldalán behúzódtott bázisú, elcseppentett szélű, sárgásbarna színű, foltos, matt felületű, köles méretű, lapított gömb alakú opak üvegyöngy olyan avar kori típus, amely már bizánci éremmel keltezhető gyöngyemlékek között is felbukkant.¹⁴ A késő római,¹⁵ késő antik, vagy germán gepida előzményű, sötét tónusú, apró méretű gömbös opak fajták önmagukban nem alkalmazhatók a kora avar kori temetkezések pontos kronológiájának meghatározáshoz,¹⁶ mivel

⁶ LŐRINCZY 2018, 6. kép 3; 5. sír.

⁷ LŐRINCZY 2018, 4. kép 14; 3. sír.

⁸ BÓNA 1979, 27.

⁹ KOVRIG 1957, 122–123.

¹⁰ BÓNA 1979, 27.

¹¹ BÓNA 1979, 27–28, 30.

¹² TOMKA 2005, 163.

¹³ H. TÓTH–HORVÁTH 1992, 202–205.

¹⁴ PÁSZTOR 1995, 70, 73.

¹⁵ TEMPELMANN–MACZYŃSKA 1985, Taf.1. 1–12, 17–41.

¹⁶ PÁSZTOR 1995, 73.

kísérőgyöngyként még a 7. század második negyedében/második harmadában viselt gyöngy-sorokban is megtalálhatók.¹⁷ Ugyanakkor a 7. század utolsó harmadában tömegesen elterjedt sárga és sötétbarna, fekete színű, köles méretű ún. „kása”- szemek és -gyöngy-sorok¹⁸ és a széles körben kedvelt kis gyöngycsüngős fülbevalókkal már egyidejűleg kedvelt ékszerek voltak.¹⁹

Rövid gyöngy-sorok

A szegvár-sápoldali gyöngyökkel eltemetettek (2., 3., 5., 7. sír) két egymástól eltérő stílusú és összetételű, rövid gyöngy-nyakláncsal voltak felékszerezve: „avar jellegű” rövid gyöngy-sorokkal, illetve antik jellegű üvegyöngy sorokkal.

Avar jellegű gyöngy-sorok

Monokróm és rátétdíszes üvegyöngyből fűzött, vegyes összetételű rövid nyaklánc

A feldúlt és kirabolt 7. sír kisgyerek halottját négy szemből összeállított, vegyes összetételű rövid gyöngy-sor díszítette. Két db (zöld és vörös) rövid henger alakú, egy sötétvörös alapon fehér/áttetsző, világos türkizkék, kétrétegű dudoros és hurokfolyatott, illetve egy sötétvöröses-barna alapon világossárgás, áttetsző világos türkizkék, kétrétegű dudoros és négy okkersárga, egyrétegű dudoros, a furatai körül egy-egy darab vonalfolyatott rátétdíszes, lapított gömb alakú opak üvegyöngyből fűzték a gyöngy-sort.

A zöld és vörös színű, rövid henger alakú üvegyöngyök kísérőgyöngyök az avar kori vegyes összetételű nyakláncokon, önálló sort ritkábban fűzték belőlük.²⁰ E gyöngytípusok késő római hagyományokra visszamutató formák,²¹ amelyek mind a késő antik, mind a gepida és langobard,²² mind pedig a Meroving-kori germán és az avar kori²³ emlékek között is tovább élő ékszerfajták. A germán – főleg frank, alemann, bajor – gyöngyviselésben az egyik meghatározó gyöngytípust képviselik, ahol jelentősen domi-

nálnak a különböző színű, díszítetlen felületű hengeresek.²⁴

A rövid lánc díszes példányai az ún. szemes gyöngyök családjába tartoznak. A sötétvöröses-barna alapon négy világossárgás-fehér/áttetsző világos türkizkék, kétrétegű dudoros és négy okkersárga, egyrétegű dudoros és furata körül egy-egy db sárgásfehér, vonalfolyatott rátétdíszes lapított gömb alakú opak üvegyöngyöt ritkábban fűzték fel az avar kori nyakláncokra. Ez a vörös alapszínű változat a 6. század utolsó harmadára, illetve a 7. század első felére keltezhető gyöngy-sorokat díszítette.²⁵ A másik színes variáns, a sötétvörös alapon három fehér/áttetsző világos türkizkék, kétrétegű dudoros és körülöttük háromszoros hurokfolyatású rátétes opak üvegyöngy és típusvariációi már az avar honfoglalás első generációjának legkorábbra keltezhető leletei között is megjelentek, kedveltségük pedig még a 7. század második harmadában is kimutatható.²⁶

A 7. sír késő római, illetve késő antik hagyományokat hordozó monokróm és Meroving-kori nyugati germán kapcsolatokat mutató, rátétdíszes opak üvegyöngyfajtákkal kevert gyöngy-sora – lelethorizontjai alapján – tágabb időhatárok közé, a 7. század első felére, illetve a 7. század második harmadának időszakára keltezhető.

Csak rátétdíszes díszítésű opak szemekből fűzött rövid nyaklánc

Az 5. sírban egy hároméves kislányt is négy szemből álló, rövid gyöngy-sorral temették el.

A nyaklánc csak opak üvegből formált, különböző fajtájú rátétekkel díszített példányokból áll. Mindegyik darab bizánci éremmel is keltezhető leletegyüttesekben és a legkorábbi avar kori emlékek között felbukkanó típusváltozat, többségük Meroving-kori nyugati-germán kapcsolatokat mutató példány.

A legkorábbi avar kori emlékekből ismert, hosszú életű,²⁷ sötétvörös színű alapon öt darab fehér/kék színű, kétrétegű dudoros és ötszörös, fehér színű, hurokfolyatott rátétdíszes gyöngy mellett a fekete alapon öt db okkersárga színű, egyrétegű dudoros rátétdíszes²⁸ és a sötét vörösesbarna alapon négy db fehér vonalfolyatott,

¹⁷ PÁSZTOR 2018b, 1. táblázat 3.

¹⁸ KOVRIG 1963, 143; ČILINSKÁ 1975, 86; SZABÓ 1975, 270; KISS-SOMOGYI 1984, 144; PÁSZTOR 2012, 479.

¹⁹ KOVRIG 1963, 143; PÁSZTOR 2003, 346; SZÓLÓKALJA, 13. jegyzet; PÁSZTOR 2017, 139.

²⁰ PÁSZTOR 2014a, 292, 9. jegyzet.

²¹ TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, Taf. 1. 1, 4–5, 9–12, Taf. 3. 140–141, 145–147.

²² PÁSZTOR 2014a, 292, 10. jegyzet.

²³ PÁSZTOR 2003, 368, 4. kép 15. 1–2;

²⁴ KOCH 1982, 61, 150, Taf. 4. Grab 5, 157; Taf. 11. Grab 44; PÁSZTOR 2018a, 9. jegyzet.

²⁵ SCHILLING 2009, 269, Fig. 2. 20; BÁRDOS-GARAM 2009, Taf. 182, 517.1; PÁSZTOR 2014c, Abb. 4d; Abb. 8, 30; 275.

²⁶ PÁSZTOR 2011b, 236, 7–8. jegyzet.

²⁷ PÁSZTOR 1995, 73–74, I. t. 15.1; PÁSZTOR 2001, 108; PÁSZTOR 2017, 136.

²⁸ PÁSZTOR 1995, 73.

világoskék négyszeres hullámvonal-folytatott rátétes, illetve a sötét vörösesbarna alapon öt darab egyrétegű dudoros és ötszörös sárga hurokfolytatott rátétdíszes, lapított gömb alakú opak üvegyöngy alkotja az 5. sír rövid sorát. A vörös alapon fehér dudoros és sárga hurokfolytatott rátétdíszes opak szem – a kétrétegű dudoros, hurokfolytatott rátétdíszes példányhoz hasonlóan – hosszú életű típusváltozat.²⁹ A sötét vörösesbarna alapon fehér vonal- és világoskék hullámvonal-folytatott rátétes opak üvegyöngy pedig feltehetően a nyugati germán üvegművesség termékeként az avar kori viseletben kevésbé elterjedt gyöngyfajta. A 7. század közepe tájáig, legfeljebb a 7. század középső harmadának végéig e Kárpát-medencei példányok viszonylag kisszámú előfordulása valószínűsíti, hogy ez a gyöngy típus és változatai elsősorban a Nyugat-Európa felől érkező kereskedelem árucikkei lehettek.³⁰ A fekete alapon sárga dudoros rátétes példány pedig a legkorábbi avar kori emlékek között is megjelenő, késő római, késő antik hagyományú³¹ és mind az antik, mind pedig az avar jellegű gyöngy sorokon egyaránt megtalálható³² hosszú életű,³³ keltező érték nélküli³⁴ kísérőgyöngy.

Az 5. sír megásását és a gyöngyleletek földbe kerülését az elhunyt kislány mellett talált Heraclius és Heraclius Constantinus 616/17-ben vert arany solidusa³⁵ mint *terminus post quem* és a temetkezés állatcsontleletein mért ¹⁴C adat keltezi.³⁶

Antik jellegű üvegyöngy sorok

A szegvár-sápoldali antik jellegű gyöngy sorok jellegzetessége, hogy ezeket az ékszereket csak díszítetlen felületű példányokból állították össze, és egyikük közé sem tettek rátétdíszes opak üvegyöngyöt. Mindkét láncra néhány vaskosan megformált, nagyméretű dinnyemag alakú szemet is felfűztek, amelyeknek ép, illetve töredékes és rekonstruálható példányaikban bronzcsövecskék (fűzőhengerek) találhatóak (1. táblázat). A 2. sír nyakláncára pedig a monokróm fajták mellé

még lecsiszolt szélű, hasábos formájú karneolgyöngy is került (1. táblázat).

E gyöngy sorok antik-bizánci jellegét a római, késő antik hagyományú hasábos karneol, a díszítetlen felületű, egy-, kettő- vagy háromtagú gömbös (gömb, lapított gömb, gyűrű), hengeres (rövid henger, korong), kettős kónikus, hasábos (négyzet átmetszetű, lecsapott sarkú és a lecsapott szélű hosszú hasáb) gyöngy típusok és a dinnyemag alakúra formált szemek együttes előfordulása adja.

Csak monokróm üvegyöngyökből fűzött nyaklánc dinnyemag alakú és karneolgyöngyökkel

A 2. sír *infans* I. korú gyermek halottjának nyakdíszre lehetett a többnyire világos tónusú, vegyes monokróm formákból felfűzött, tíz szemből álló rövid lánc.³⁷ Részben gömbös formákból: okkersárga köles méretű opak gömb és lapított gömb, okkersárga színű, kétszeresen, illetve okkersárga és sötét türkizkék színű, háromszorosan összetett lapított gömb, áttetsző világoszöld színű lapított gömb, másrészt világoszöld színű, csövecskés, dinnyemag alakú példányokból összeállított gyöngy sorra egy-egy db világoszöld színű, fényáteresztő, négyzetes átmetszetű, lecsapott sarkú hosszú hasáb alakú üveg- és lecsiszolt szélű, hasáb alakú karneolgyöngyöt is tettek.

A rövid nyaklánc monokróm gyöngyei, köztük a gömb alakú és lecsapott sarkú hosszú hasáb alakú példányok is római vagy késő antik, tovább élő gyöngykészítő műhelyek termékei lehettek.³⁸ A langobard,³⁹ gepida, illetve bajor, alemann, frank és észak-itáliai langobard⁴⁰ emlékanyagban is gyakori fényes fekete, illetve okkersárga és világossárga színű gömbös formák az avar gyöngyfűzések legkorábban felbukkanó típusaihoz sorolhatók. A 7. század végéig viseletük általános volt, előfordulási gyakoriságuk a 7. század második harmadának végétől egyre inkább háttérbe szorult.⁴¹ Már a korai avar kori leletek között is felbukkanó kék színű, lapított gömb alakú gyöngyök különböző árnyalatai, köztük a világoskék, türkizkék színű opak és fényáteresztő példányok⁴² viselete a 7. század középső harmadában/második felében vált általánossá.

²⁹ PÁSZTOR 1995, 79; PÁSZTOR 2011a, 441 és 206., 209. jegyzet; PÁSZTOR 2011b, 237, 13. jegyzet; LÁSZLÓ 2012, 132.

³⁰ PÁSZTOR 1995, 75., I. t. 23; 1996a, 47, 5. színes tábla 32; 2014c, 276, 53. jegyzet.

³¹ TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, Taf. 4, Gruppe XXI. 212c; PÁSZTOR 2017, 137–138, 248–249. jegyzet.

³² PÁSZTOR 2018d.

³³ PÁSZTOR 1995, 73.

³⁴ PÁSZTOR 1995, 73; PÁSZTOR 2017, 137–138.

³⁵ SOMOGYI 1995, 462; SOMOGYI 1997, 85–86, MIB 82a (616/617); STADLER 2005, Taf. 104.

³⁶ „(VERA-1674) a temetés valószínűsíthető időszaka 615 (63,0%) 660 cal AD”: STADLER 2005, 110–111; LŐRINCZY 2018.

³⁷ LŐRINCZY 2018, 3. kép 4–13.

³⁸ TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, Taf. 1. 1–12, 17–41; Gruppe I.; Taf. 1. 4a; Gruppe XII.; Taf. 2. 115; Gruppe XIII; 126.; Gruppe XXII; Taf. 9, 330.

³⁹ I LONGOBARDI 1990, 60, I.53c: Fertőszentmiklós 9. sír;

⁴⁰ PL. I LONGOBARDI 1990, 203, IV. 86, IV. 86 – rátétes opak színesgyöngyök között opak világoskék, sárga lapított gömb és gyűrű alakú kísérőgyöngyök.

⁴¹ PÁSZTOR 1995, I. t. 4.1, 4.2.

⁴² PÁSZTOR 1995, I. t. 1.6, 1.7, 1.9, 1.11.

Az egytagú és többszörösen összetett, kékes árnyalatú üvegyöngyök késő antik, kora bizánci üvegyártó műhelytermékek változatai.⁴³ A hasonló típusú és színezetű Kárpát-medencei példányok formailag rokonságot mutatnak a sáppoldali 2. sír sötét türkizkék színű gyöngyével, és anyagukat egymástól eltérő, többnyire gyengébb minőségű üvegből formálták. A függesztőtengelyre fűzött ezüst és üvegből készült, nagy gömbcsüngős fülbevalókkal közel egyidejűleg,⁴⁴ a 7. század második negyedében–második harmadában tűntek fel korai összetett üvegyöngyök átlátszatlan világossárga, sötétzöld vagy fényáteresztő türkizkék, világos- és sötétkék színű változatai,⁴⁵ majd a csövecskés gömbös és korai áttetsző világoszöld, világoskék, illetve átlátszatlan színezetű korai dinnyemag alakú üvegyöngyök első példányai.⁴⁶ E korai zömök, vaskos formák a Kárpát-medencében a 7. század közepe táján a legkorábban elsősorban a Tiszától keletre és délre eső területeken jelentek meg,⁴⁷ egy-egy példányuk a Duna–Tisza közén vagy a Balaton-felvidéken is felbukkant. A bronzlemez-zel bélelt furatú, vaskos dinnyemagok Görögországban már a 7. század közepe előtt is felbukkantak. A legújabb kutatások szerint a csövecskés dinnyemag üvegyöngyök bizánci eredetűek.⁴⁸

A 2. sír drágakőből csiszolt gyöngye a nyújtott hatszög átmetszetű, lecsiszolt szélű hasábos karneolszem a gömbös alakúak és más lecsiszolt sarkú hasábos típusváltozatokhoz hasonlóan az avar kori gyöngyviselet különböző időszakaiban jelenik meg. Kedveltségük változó intenzitású volt. A nyújtott hatszög átmetszetű, téglalap alakú karneolgyöngyök például gepida és langobard,⁴⁹ illetve Meroving-kori alemann, bajor temetők gyöngyleletei között is előfordultak. Kísérőgyöngyként a kora avar kori antik jellegű vagy a vegyes összetételű, késő római, késő antik és Meroving-kori rátétdíszes szemekből fűzött gyöngysorokon is felbukkant egy-egy példány.⁵⁰ Egyes kutatók véleménye szerint a lecsiszolt sarkú hasábos gyöngyök megjelenése az avar leletekben a 7. század második felének be-

köszöntét jelzi.⁵¹ Karneolból csiszolt hasábformák a 7. század közepétől a színes gyöngysorok új elemeként ismét megtalálhatók a gyöngynyál-láncokon. Ezek a 7. század második fele új gyöngyviseleti divatjának hírnökei, amelyek a többnyire sötétkék vagy kék színű üvegpéldányokat váltották fel.⁵² Olyan késő római és késő antik tradíciójú gyöngy,⁵³ amely formailag azonos pl. a bizánci éremutánzatokkal keltezhető sáppoldali 3. sír hasábos példányával⁵⁴ vagy pl. a Szeged-Fehértó B 82. sír lecsiszolt szélű, hasáb alakú áttetsző üvegyöngyeivel is.⁵⁵

Monokróm üvegyöngyökből fűzött nyaklánc dinnyemag alakú gyönggyel

A 3. fülkesírban eltemetett *adultus* korú nő rövid gyöngysorát díszítetlen felületű sötétzöld színű gömb, okkersárga és türkizkék lapított gömb (2 db), okkersárga korong és kétszeresen összetett lapított gömb, világos-, illetve türkizöld gyűrű, világoszöld és irizáló felületű, bronzcsövecskés, nagyalakú dinnyemag (3 db) formák alkotják. A bal alsó lábszára mellett feltárt üveg-töredékek társaságában kerültek elő⁵⁶ a rövid bikónikus és nyújtott hatszög átmetszetű, lecsapott szélű, hosszú hasáb alakú üvegyöngyök is (1. táblázat 3. sír, 1–13.).

A 3. sír nyakláncát a 2. síréval rokonítható késő római és késő antik hagyományú, monokróm gömbös és hengeres formák alkotják, amelyek közé nagyalakú dinnyemagszemeket is fűztek.⁵⁷ Ez a rövid gyöngysor különbözik a sáppoldali 5. és 7. sír rövid gyöngysoraitól, és eltér a főleg az avar kor korai időszakában általánosan divatos és széles körben elterjedt, ún. színes rátétdíszű opak üvegyöngyökkel tarkított gyöngysoroktól is. A 2. és 3. sír antik jellegű gyöngysorainak díszítetlen felületű üvegyöngyeit szintén a római és antik műhelyhagyományokban gyökerező technikával állították elő, azonban e példányokat teljesen más receptúra alapján kialakított anyag-összetétellel és eltérő gyöngykészítő technikával gyártották, mint a színes opak szemeket. A sáppoldali 2. és 3. sír rövid monokróm gyöngysoraira felfűzött nagyméretű csövecskés dinnyemag alakúak is ugyanúgy az új technológiával készültek, mint a 3. sír összekötő tag nélküli, nagy gyöngycsüngős bronz fülbevaló (I. típus) tengelyes

⁴³ PREDÁ 1980, M319, M358.

⁴⁴ A tengelyes gyöngycsüngős fülbevalók általános használata a 7. század második felére jellemző. Megjelenése a 7. század második harmadában mutatható ki először az avar kori emlékekben, a legkorábbi emlékekhez nem köthető: SZABÓ 1965, 48, 70. jegyzet.

⁴⁵ PÁSZTOR 2012, 479 és 18–19. jegyzet; PÁSZTOR 2018b.

⁴⁶ VIDA–VÖLLING 2000, 86, 631. jegyzet.

⁴⁷ PÁSZTOR 2008a, 317–318; PÁSZTOR 2008b, 205.

⁴⁸ VIDA–VÖLLING 2000, 85–86.

⁴⁹ PÁSZTOR 2014b, 223.

⁵⁰ PÁSZTOR 2014c, 275–276; Abb. 45. PÁSZTOR 2014d, 221, 3. kép.

⁵¹ KOVRIG 1963, 143.

⁵² GARAM 1992, 152.

⁵³ ALEKSEJEVA 1975, Tab. 1, 14; PÁSZTOR 1995, 75–76.

⁵⁴ LÓRINCZY 2018, 5. kép 8.

⁵⁵ GARAM 1992, Taf. 75, 3; PÁSZTOR 1995, 73, II. t. 31.4.

⁵⁶ LÓRINCZY 2018, 4. kép 4–13, 5. kép 8.

⁵⁷ PÁSZTOR 2012, 479 és 18–19. jegyzet; PÁSZTOR 2018b.

függesztőjű dísz is.⁵⁸ Ez utóbbi ékszerek sírba kerülését a velük együtt feltárt II. Constans-érmeutánzat (648–652) mint *terminus post quem* keltezi a 7. század közepe tájára–második harmadának végére.

Összefoglalás

A szegvár-sápoldali kis sírcsoport gyöngyöt is tartalmazó öt temetkezését kirabolták, ezért csupán a rablás után a sírokban visszamaradt gyöngyleletek elemzésére volt lehetőség. Három sírban bizánci érem, illetve érmeutánzat is napvilágra került. Az 1. fülkesírban a *juvenis* korú férfi fegyveres lovas nyaki csigolyáin egy szem köles méretű gyöngyöt találtak. Olyan gyöngyfajtát, amely csak keltező érték nélküli kísérgyöngyként került a korai avar kori gyöngnyakláncokra. E típus virágkora a 7. század második feleutolsó harmada. A sápoldali harcos sírba helyezésének időpontját az obulusként adott Mauricius Tiberius konstantinápolyi arany solidus egykorú utánzata (584–602) mint *terminus post quem* és a temetkezésben feltárt mellékletek lelethorizontja adja meg. Az éremutánzat veretésének rövid időszakára⁵⁹ és a keltezési bizonytalanságokra legutóbb Somogyi Péter hívta fel a figyelmet.⁶⁰ Az 1. sír leletegyüttesének kronológiai helyzetét és az eltemetés idejét Lőrinczy Gábor a 7. század közepe–második harmadának második fele időszakra pontosította.⁶¹

A 3. fülkesírban antik-bizánci viseletű, felnőtt korú nő nyugodott. Bizánci jellegű nagy gyöngycsüngős fülbevaló és rövid üvegyöngysor ékesítette, karjait római-antik hagyomány szerint vas karperec fogta körbe. Vascsatos övére csontlemez skatulyát függesztettek. Bal lába mellé (tarso lyába?) bizánci edénytöredékeket, kelta üveg karperec-töredéket és antik jellegű monokróm gyöngyöket helyeztek. Túlvilági útravalóul az étel- és italmellékleteken kívül a II. Constans miliarensisét utánzó ezüstérmet a temetéskor 648 után, a 7. század második harmadának második felében helyezték a halott nő testére.⁶²

A kétoldali padkás szerkezetű 2. sírban az *infans* I. korú gyermeket antik-bizánci jellegű rövid nyakláncal ékesítették fel, amire – feltehetően bajelhárítás céljából – karneolgyöngyöt is tettek. Karjait szintén vas karperecpár díszítette.

A 2. sír kisgyerek és a 3. sír női halott nyakdíszét azonos stílusban állították össze. A világos tónusú, vegyes monokróm formákból felfűzött rövid láncok mindegyikére csövecskés dinnyemag alakú üvegyöngyöket, a 3. sír nyakláncára még egy hasábos üvegyöngyöt is tettek. A két antik jellegű nyaklánc római és antik műhelyhagyományokban gyökerező technikával készített, díszítetlen felületű üvegyöngyei közé a 7. század második negyedében–második harmadában felbukkant összetett lapított gömbös változatokat és a 7. század közepe táján megjelenő, korai típusú, csövecskés dinnyemag alakú üvegyöngyöket is felfűztek. A két sírban lelt rövid gyöngysorok elemei a 7. század közepénél is tovább éltek. Abban az időszakban kerültek a sírba, amikor az avar kori viseletben a rátétdíszes színes opak gyöngyök még kedvelt formák voltak. A sápoldali 2. és 3. sír rövid gyöngysorai az antik-bizánci nemesfémből (pl. arany) és drágakövekből (pl. ametiszt, hegyikristály stb.) fűzött rövid nyakláncok köznépi viseletben megjelenő, egyszerű kivitelű másolatai.⁶³

Az 5. és a 7. kétoldali padkás szerkezetű sírokban szegényes mellékletű, *infans* I. korú gyerekek nyugodtak. A 7. sír ezüst nagy gömbcsüngős fülbevalója mellett csak egy színes rövid gyöngysor ékesítette az eltemetett viseletét.

Az 5. sír nyakláncát opak üvegből formált, különböző fajtájú rátétekkel díszített példányokból állították össze. Mindegyik típusváltozat bizánci éremmel is keltezhető leletegyüttesekben és a legkorábbi avar kori emlékek között is megjelent, többségük Meroving-kori nyugati-germán kapcsolatokat mutató, többnyire a 7. század első felére keltezhető emlékeanyagból ismert gyöngyszem. Az 5. sír megásásának időpontját Heraclius és Heraclius Constantinus 616/617-ben veretett arany solidusa⁶⁴ mint *terminus post quem* és a ¹⁴C adatok tágabb időhatárok közé kelteznek.⁶⁵ A 7. sírt pedig a halott gyermekre helyezett színes, vegyes összetételű, késő római, illetve késő antik hagyományokat hordozó monokróm és Meroving-kori nyugati germán kapcsolatokat mutató, rátétdíszes opak üvegyöngyökkel kevert nyaklánc a 7. század első fele–7. század második harmada időszakára datálja.⁶⁶

⁵⁸ BALDINI 1999, 32, 1. III.4; 33, 11; 36, 13; 134, 11.

⁵⁹ SOMOGYI 1995, 462; SOMOGYI 1997, 85–86, MIB 82a (616/617); STADLER 2005, Taf.104.

⁶⁰ „(VERA–1674) a temetés valószínűsíthető időszaka 615 (63,0%) 660 cal. AD”: STADLER 2005, 110–111; LŐRINCZY 2018.

⁶¹ LŐRINCZY 2018.

⁶² LŐRINCZY 2018.

⁵⁸ BALOGH-PÁSZTOR 2015, 586; LŐRINCZY 2018, 4. kép 3.

⁵⁹ Az obulust Bóna I. 583–584-re keltezte: BÓNA 1980, 35.

⁶⁰ SOMOGYI 1995, 463–465; SOMOGYI 1997, 84; MIB 62 (584–602).

⁶¹ LŐRINCZY 2018.

⁶² LŐRINCZY 2018.

⁶⁶ A szegvár-sápoldali gyöngyleletek feldolgozási lehetőségét Lőrinczy Gábornak ezúton is köszönöm.

IRODALOM

- ADAM
2002 Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa. I-II. Szentpéteri, J. (Hrsg.): *Varia Archaeologica Hungarica* 13/1. Budapest.
- ALEKSEJEVA, E. MARIA
1975 Antičnyje busi Severnovo Pričernomorja. *Archeologija SSSR* 1-12, Moskva.
- BALDINI, ISABELLA
1999 Lippolis, L'oreficeria nell'impero di Costantinopoli tra IV e VII secolo. *Bibliotheca Archaeologica* 7, Bari.
- BALOGH CSILLA-PÁSZTOR ADRIEN
2015 Az avar kori nagy gyöngycsüngős fülbevalók (The large bead-pendant earrings from the Avar period). In: Türk A.-Major B. (szerk.): *Hadak útján. A népvándorlaskor fiatal kutatóinak XXIV. konferenciája, Esztergom 2014. november 4-6. (Conference of young scholars on the Migration Period, Esztergom, November 4-6, 2014). Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia. A PPKE BTK Régészeti Tanszékének kiadványai 3.2. - Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Östörténeti Témacsoport kiadványok 3.2. Budapest-Esztergom 2015, 581-625.*
- BÁRDOS, EDITH-GARAM, ÉVA
2009 Das awarenzeitliche gräberfeld in Zamárdi-Rétiföldek *Monumenta Avarorum Archaeologica*. 9. Budapest.
- BÓNA, ISTVÁN
1979 A szegvár-sápoldali lovassír. Adatok a korai avar temetkezési szokásokhoz (Das Reitergrab von Szegvár-Sápoldal. Beiträge zu den frühawarischen Bestattungssitten). *Archaeologiai Értesítő* (Budapest) 106, 3-32.
1980 Studien zum frühawarischen Reitergrab von Szegvár. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* (Budapest) 32, 31-95.
- BÓNA, ISTVÁN-LŐRINCZY, GÁBOR
2002 Szegvár-Sápoldal. In: ADAM 2002, 344-345.
- ČILINSKÁ, ZLATA
1975 Frauenschmuck aus dem 7-8. Jahrhundert im Karpatenbecken. *Slovenská archeológia* (Nitra) 23, 63-96.
- FÓRIZS ISTVÁN-PÁSZTOR ADRIEN-NAGY GÉZA-TÓTH MÁRIA
<https://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/geo/avar/avar3.html>
1999 Avar kori üvegyöngyök röntgendiffrakciós és elektron-mikroszondás vizsgálata. Alapadatok az üvegyöngyök genetikájához II. Vörös opak üvegek (X-ray diffractometric and electron microprobe study of the Avar Age glass beads. Basic data for the genetics of glass beads II. Red opaque glasses). In: S. Perémi Á. (szerk.): *A népvándorlaskor fiatal kutatói 8. találkozójának előadásai* (Veszprém, 1997. november 28-30.). Veszprém: Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Laczkó Dezső Múzeum, 87-110.
2000 Avar kori üvegyöngyök röntgendiffrakciós és elektron-mikroszondás vizsgálata. Alapadatok az üvegyöngyök genetikájához I. In: Kiss M.-Lengvári P. (szerk.): *Együtt a Kárpát-medencében. (A Népvándorlás Kor Fiatal Kutatóinak VII. Összejövelete. Pécs, 1996. szept. 27-29) Pécs, 49-68.*
2000a Avar kori üvegyöngyök röntgendiffrakciós és elektron-mikroszondás vizsgálata. Alapadatok az üvegyöngyök genetikájához IV. Miből és hogyan? (X-ray diffractometric and electron microprobe study of the Avar Age glass beads. Basic data for the genetics of glass beads IV. How and what were they made of?). In: Bende L.-Lőrinczy G.-Szalontai Cs. (szerk.): *Hadak útján (A népvándorlás kor fiatal kutatóinak X. konferenciája. Domaszék, 1999. november 27-30.) Szeged, 321-340.* <https://www.kfki.hu/~cheminfo/hun/teazo/geo/avar/avar1.html>
2000b Avar kori üvegyöngyök röntgendiffrakciós és elektron-mikroszondás vizsgálata. Alapadatok az üvegyöngyök genetikájához III. Az üvegyöngyök zárványai. (X-ray diffractometric and electron microprobe study of the Avar Period glass beads. Basic data for the genetics of glass beads III. Inclusions in the beads.) *Heves Megyei Régészeti Közlemények* (Eger) 2, 147-171.
2000c Avar és szarmata gyöngyök Csongrád megyéből. Az anyaguk is különbözik vagy csak a típusuk? (Avar and Sarmatian glass beads from Csongrád County, Hungary. Only the style is different or the material as well?) *Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve* (Szekszárd) 23, 69-89.
2006 Üveganyag újrafelhasználása az avar és szarmata kori üvegyöngyök mikroszöveti és (geo)kémiai vizsgálata tükrében. *Arrabona* (Győr) 44:1, 141-150.
- GARAM, ÉVA
1992 Die münzdatierten Gräber der Awarenzeit. In: Daim, F. (Hrsg.): *Awarenforschungen Bd. 1. Studien zur Archäologie der Awaren* 4. Wien, 135-250.
- I LONGOBARDI
1990 I Longobardi. Ed.: Menis, G. C. Milano.
- KISS GÁBOR-SOMOGYI PÉTER
1984 Tolna megyei avar temetők. *Dissertationes Pannonicae* III/2. Budapest.

- KOCH, URSULA
1982 Die fränkischen Gräberfelder von Barga u. Berghausen in Nordbaden. Stuttgart 1982.
- KOVRIG, ILONA
1957 Kora-avarkori sírok Törökbálintról (Deux tombes avares de Törökbálint). *Folia Archaeologica* (Budapest) 9, 119–133.
1963 Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 40. Budapest.
- LÁSZLÓ ANETT
2012 A kereki késő avar kori temető a temetkezési rítus és a leletanyag tükrében. SZTE BTK. Szakdolgozat. Szeged 2012.
- LÓRINCZY GÁBOR
2018 A szegvár-sápoldali 7. századi sírcsoport (Das Gräbergruppe des 7. Jahrhunderts von Szegvár-Sápoldal). *Archaeologiai Értesítő* (Budapest) 143, 51–84.
- PÁSZTOR, ADRIEN
1995 A kora és közép avar kori gyöngyök és a bizánci éremleletes sírok kronológiai kapcsolata (Die Chronologische Beziehung der Perlen und byzantinische Münzen führenden früh- und mittelawarenzeitlichen Gräber). *Somogy Megyei Múzeumok Közleményei* (Kaposvár) 11, 69–92.
1996a A Csákberény-orondpusztai avar kori temető gyöngyleleteinek tipokronológiai vizsgálata (The typonchronological examination of the bead finds of the Csákberény-Orondpuszta cemetery from the Avar period). *Savaria Pars Archaeologica* (Szombathely) 22:3 (1992–1995), 37–83.
1996b A magyarországi kora és közép avar kori gyöngyök tipológiai vizsgálata (Untersuchung der früh- und mittelawarenzeitlichen Perlen aus Ungarn). *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve-Studia Archaeologica* (Szeged) 2, 195–220.
1997 Typologische Untersuchung der früh- und mittelawarenzeitlichen Perlen aus Ungarn (A typological analysis of beads of the Early and Middle Avar period from Hungary). In: von Freeden, U.–Wieczorek, A. (Hrsg.): *Perlen. Archäologie, Techniken, Analysen*. Bonn, 213–230.
2001 A Szekszárd-Bogyiszló úti avar kori temető gyöngyleletei. (Die Perlenfunde des Gräberfeldes an der Strasse Szekszárd-Bogyiszló.) *Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve* (Szekszárd) 23, 115–160.
2003 A Székkutas-kápolnadűlői avar kori temető gyöngyleletei. (Die Perlen des awarenzeitlichen Gräberfeldes von Székkutas-Kápolnadűlő). In: Bende L.–Lőrinczy G. (szerk.): B. Nagy K.: *A Székkutas-kápolnadűlői avar temető*. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve–Monographia Archeologica 1. Szeged, 331–370.
2008a Ergebnisse der typonchronologischen Untersuchung awarenzeitlicher Perlenfunde in Ungarn. *Perlenrecht in der Früh- und Mittelawarenzeit*. *Anteus* (Budapest) 29–30 (2008), 307–324.
2008b „Gyöngyöm, gyöngyöm...” A kora- és középvarkori gyöngyviselet – avagy amit a magyarországi avarkori gyöngyleletek elemzéseiből megtudhatunk. In: Ilon G. (szerk.): *Régészeti nyomozások Magyarországon*. Budapest, 199–212.
2011a Die Perlenfunde aus dem Gräberfeld Keszthely-Fenekpuszta, Horreum. Anhang des Beitrages Vida, T., Das Gräberfeld neben dem Horreum in der Innenbefestigung von Keszthely-Fenekpuszta. In: Heinrich-Tamáska, O. (Hg.): *Keszthely-Fenekpuszta im Kontext spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen Noricum und Moesia*. Budapest–Leipzig–Keszthely–Rahden/Westf., 438–442.
2011b A Keszthely-Fenekpuszta Horreum melletti temető gyöngyleteiről. (Perlenfunde aus dem Horreum-Gräberfeld Keszthely-Fenekpuszta.) *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve-Studia Archaeologica* (Szeged) 12, 235–244.
2012 Lesencetomaj-Piroskereszt avar kori temető 39. sírjának gyöngysora. Die Perlenkette aus Grab 39 des awarenzeitlichen Gräberfeldes von Lesencetomaj-Piroskereszt. In: Vida T. (szerk.): *Thesaurus avarorum. Régészeti tanulmányok Garam Éva tiszteletére*. Budapest, 477–488.
2014a Gyöngyleletek a szegvár-oromdűlői avar kori temető szűrőkanalas sírjaiban (Beads from the burials with strainer-spoons of the Avar Period cemetery at Szegvár-Oromdűlő). In: Anders A.–Balogh Cs.–Türk A. (szerk.): *Avarok pusztái. Régészeti tanulmányok Lőrinczy Gábor 60. születésnapjára* (Avarum solitudines. Archaeological studies presented to Gábor Lőrinczy on his sixtieth birthday). *Opitz Archaeologica* 6.–MTA BTK MÖT kiadványok 2. Budapest, 291–312.
2014b Tiszavasvári-kashalom-dűlő avar kori sírjainak gyöngyleteiről (Bead finds of Avarian graves from Tiszavasvári-Kashalom-dűlő). *A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve* (Nyíregyháza) 56, 219–228.
2014c Die Perlenfunde aus dem frühawarenzeitlichen Gräberfeld von Keszthely-Fenekpuszta, Ödenkirche-Flur. In: Müller, R.: *Die Gräberfelder von Keszthely-Fenekpuszta, Ödenkirche-Flur*. *Castellum Pannonicum Pelsonense* 5. Budapest–Leipzig–Keszthely–Rahden 2014, 257–310.
2017 Gyöngyök. In: László Gyula: *A csákberény-orondpusztai avar kori temető*. (Szentpéteri J. szerk.). *A Szent István Király Múzeum Közleményei, A sorozat* 53. Székesfehérvár, 115–140.

- 2018a A hajós-cifrahegyi avar kori temető gyöngyleletei (Beads of the Avar cemetery at Hajós-Cifrahegy). In: Két világ határán. Természet- és társadalomtudományi tanulmányok a 70 éves Költő László tiszteletére. Szentpéteri J.-Varga M. (szerk.). Sajtó alatt.
- 2018b A hódmezővásárhely-kishomoki avar kori sírok gyöngyleletei. In: Relationes rerum. Régészeti tanulmányok Nagy Margit tiszteletére. Korom A. (főszerk.), Balogh Cs.-Türk A.-Major B. (szerk.): Studia ad Archaeologiam Pazmaniensiae 9. Budapest. S. a.
- PREDA, CONSTANTIN
1980 Callatis. Necropola romano-bizantina. Bukarest, 1980.
- SCHILLING, LÁSZLÓ
2009 An Avar-period Germanic Brooch from Tác-Fövenypusztá. In: Quast, D. (ed.), Foreigners in Early Medieval Mobility. Mainz, 261–271.
- SOMOGYI, PÉTER
1995 Bizánci érmek avar kori fülkesírokból (Byzantinische Münzen aus awarenzeitlichen Stollengräbern). Móra Ferenc Múzeum Évkönyve–Studia Archaeologica (Szeged) 1, 459–470.
1997 Byzantinische Fundmünzen der Awarenzeit. Monographien zur Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie Bd 5. Innsbruck.
- STADLER, PETER
2005 Quantitative Studien zur Archäologie der Awaren I. Mittelungen der Prähistorischen Kommission. Band 60. Wien.
- SZABÓ, JÁNOS GYŐZŐ
1965 Az egri múzeum avar kori emlékanyaga I. Kora avar sírleletek Tarnaméráról (Der awarenzeitliche Fundbestand des Museums von Eger I). Agria (Eger) 3, 29–72.
1975 The Pilismarót Cemetery. In: Garam, É.–Kovrig, I.–Szabó, J. Gy.–Török, Gy.: Avar Finds in the Hungarian National Museum. Vol I. Budapest, 241–282.
- SZŐLÓKALJA
Pásztor, Adrien: Awarenzeitliche Perlentracht in Szegvár. I. Die Perlenfunde des awarenzeitlichen Gräberfeldes von Szegvár-Szőlókalja. In: Bende L.–Lőrinczy G.: A Szegvár-Szőlókalja avar kori temetője. S.a.
- TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA, MAGDALENA
1985 Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. Römisch-germanische Forschungen 43, Mainz 1985.
- TOMKA PÉTER
2005 Korai avar sírok Börcs-Nagydombon (Győr-Moson-Sopron megye). (Frühawarenzeitliche Gräber in Börcs-Nagydomb (Kom. Győr-Moson-Sopron). Archaeologiai Értesítő (Budapest) 130, 137–180.
- H. TÓTH, ELVIRA–HORVÁTH, ATTILA
1992 Kunbáony. Das Grab eines Awarenhagans. Kecskemét.
- VIDA, TIVADAR–VÖLLING, THOMAS
2000 Das slawische Brandgräberfeld von Olympia. Archäologie in Eurasien 9. Rahden/Westf.

THE BEADS FROM THE AVAR-PERIOD GRAVE GROUP AT SZEGVÁR-SÁPOLDAL

ADRIEN PÁSZTOR

In 1952, István Bóna uncovered the burial of a high-ranking man interred with his weapons and his horse in a niche grave at Szegvár-Sápoldal (Csongrád County, Szentes District). In 1986, Gábor Lőrinczy conducted a control excavation at the site, in the course of which he uncovered nine other burials near Grave 1. Five of these burials (Graves 1, 2, 3, 5 and 7) contained beads or strands strung of different bead types (Table 1).

The beads from the five burials can be assigned to five main types regarding their form (Types I, II, III, V and XI), and to various sub-types (11) and their variants (20) (Table 2). Two main groups can be distinguished among the glass beads: plain beads and beads with appliqué decoration. One distinctive trait of the funerary bead

strands of the Szegvár-Sápoldal cemetery is that the deceased were provided with short strands of beads, while in one case (Grave 1), a single bead was placed in the neck area. In four graves, the deceased were bejewelled with two types of bead strands, both differing in style and composition: Avar-type and antique-type short strands.

The chronological position of the burials could be established from the typo-chronology of the bead strands as well as from a counterfeit gold solidus (Grave 1), a counterfeit silver coin (Grave 3) and a gold solidus (Grave 5) providing the *terminus post quem*, and the overall find horizon of the grave goods.